

การเปลี่ยนผ่านจากรัฐบาลทหารสู่รัฐบาลประชาธิปไตยของประเทศไทยในปี 2562

ดวงกมล รอดดี* สันฐาน ชยนนท์**

*รัฐศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

**วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

e-mail: *s60463825024@ssru.ac.th

**sunthan.ch@ssru.ac.th

บทคัดย่อ

เหตุการณ์ทางการเมืองตลอดระยะเวลาที่อยู่ภายใต้อำนาจของรัฐบาลทหาร มาจนถึงการออกไปใช้สิทธิทางการเมืองตามระบอบการปกครองประชาธิปไตยเมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2562 ที่กล่าวว่าเป็นการคืนความสุขให้แก่คนไทยตามคำสัญญาของพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ตลอดระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมาการเลือกตั้งครั้งนี้ถือเป็นการคืนความสุขให้แก่คนไทยจริงหรือไม่ แต่การเลือกตั้งครั้งนี้ทำให้กลุ่มการเมืองได้เข้าไปมีพื้นที่ มีสิทธิและมีอำนาจทางการเมืองในการบริหารประเทศแทนประชาชนผู้เป็นเจ้าของประชาธิปไตย หลังจากพื้นที่ดังกล่าวตกเป็นของรัฐบาลทหารมาเป็นเวลา 5 ปี จึงนับได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนผ่านที่สำคัญทางการเมืองจากรัฐบาลทหารสู่รัฐบาลประชาธิปไตย สำหรับการศึกษาโดยใช้แนวคิดการเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตย ตามแนวคิดของซอเรนเซน และ รัสเทา นั้นได้เสนอว่า การทำให้เป็นประชาธิปไตยมีเงื่อนไขพื้นฐาน (background condition) คือ เอกภาพของชาติ (national unity) คือ การที่พลเมืองของประเทศมีความเป็นประชาธิปไตยโดยปราศจากข้อสงสัยหรือมีจิตใจที่ยึดมั่นในความเป็นเจ้าของประชาคมการเมืองนั้นแล้วเปลี่ยนไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย

การเปลี่ยนผ่านที่เกิดขึ้นข้างต้นบ่งบอกถึงรัฐบาลอำนาจนิยมที่แม้จะยังคงมีอำนาจเข้มแข็งแต่ก็ตกอยู่ภายใต้แรงกดดันทางการเมืองจากฝ่ายต่าง ๆ พวกเขาจึงยอมรับเงื่อนไขที่จะเปิดการเมืองเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนผ่านขึ้น ในสถานะเช่นนี้ผู้นำเผด็จการจะยังคงเป็นฝ่ายที่มีอำนาจในการควบคุมการแข่งขันทางการเมือง อันทำให้การแข่งขันเกิดขึ้นภายใต้ “การเปลี่ยนผ่านแบบควบคุม” (dictated transition) และแน่นอนว่าการแข่งขันนี้จะส่งผลให้รัฐบาลเดิมสามารถอยู่ในอำนาจต่อไปได้ไม่ยาก เพราะการเลือกตั้งในความควบคุมทางการเมืองของระบอบเดิมนั้นเป็นหลักประกันโดยตรงว่ารัฐบาลเผด็จการจะอยู่ต่อไปหลังการเลือกตั้งได้อย่างแน่นอน

คำสำคัญ : การเปลี่ยนผ่าน รัฐบาลทหาร รัฐบาลประชาธิปไตย

Thailand Political Transition from Military Junta to Democratic Government in 2019

Duangkamol Roddee*, Sunthan Chayanon**

*Master of Political Science Program in Government , College of Innovation and Management, Suan Sunandha Rajabhat University

**College of Innovation and Management, Suan Sunandha Rajabhat University

e-mail: *s60463825024@ssru.ac.th

**sunthan.ch@ssru.ac.th

Abstract

The period since the start of the military junta ruling to the latest democratic election on 24th March 2019, dubbed as the period of ‘Returning Happiness to Thai People’, was a period political stability promised and imposed by Gen. Prayut Chan-o-cha. However, after ruling for five years, the latest general election had become a test of this slogan, whether it truly aimed to bring about happiness to Thai people. The latest election in Thailand provided political groups a space to exercise their rights and political power as democratic representative of Thai people, the political space that had been kept under the military sole jurisdiction for five years. Thus, it could be count as an important turning point of political transition from military dictatorship to democratic government. Analyzing this development through democratic transition theory by Sorensen and Rustow which purposed that democratization process depends on background condition which is national unity. That is, if citizen exhibit enough democratic consciousness beyond any doubt or believe in their rights over their political community, the democratic transition will happen

This political transition indicated that even though the authoritarian regime might retain its vast political power, but when facing vast amount pressures from various political groups, the regime decided to concede to the demand for civil participation in politics. Nevertheless, the authoritarian government still held considerable power and control over election mechanism that it was managed closely as a ‘dictated transition’ to democracy. With the election under direct control of the regime, it was regarded as a mean to further the regime’s survivability beyond the democratic period of Thailand.

Keywords: transition, military junta, democratic government

บทนำ

รัฐประหารในประเทศไทย พ.ศ. 2557 เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 เวลา 16:30 น. จากเหตุการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2556-2557 โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นหัวหน้าคณะ รัฐประหารโค่นล้มรัฐบาลรักษาการนิวัฒน์ธำรง บุญทรงไพศาล รัฐประหารดังกล่าวเกิดขึ้นหลังวิกฤตการณ์การเมืองที่ยืดเยื้อยาวนานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 เพื่อคัดค้านร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมฯ ที่ถูกมองว่าทำขึ้นมาเพื่อช่วยให้ ดร.ทักษิณ ชินวัตร กลับเข้าประเทศไทยได้อีกครั้ง และต้องการล้มล้างระบอบทักษิณให้หมดจากการเมืองไทย วิกฤตการณ์ทางการเมืองดังกล่าวได้นำไปสู่การอ้างความชอบธรรมในการทำรัฐประหารในปี พ.ศ.2557 (สารานุกรมเสรี , 2563)

การเปลี่ยนผ่านทางการเมืองของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2562 จากการเปลี่ยนผ่านของรัฐบาลในยุคคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ภายหลังการเข้ายึดอำนาจด้วยการรัฐประหารในปี พ.ศ. 2557 นำโดย พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา นับเป็นรัฐประหารครั้งที่ 13 ในประวัติศาสตร์ เพื่อคัดค้านร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมฯ (THE STANDARD , 2562) ที่ถูกมองว่าเป็นอิทธิพลทางการเมืองของ ดร.ทักษิณ ชินวัตร และเป็นเครื่องมือเพื่อช่วยเหลือให้อดีตนายกรัฐมนตรีกลับเข้าสู่ประเทศไทยได้อีกครั้ง จากความพยายามของกองทัพในการเป็นตัวกลางการไกล่เกลี่ยปัญหาทางการเมือง แต่ก็ไม่เป็นผลเนื่องจากทุกฝ่ายต่างยึดมั่นในอุดมการณ์ของตนเองมากกว่าผลประโยชน์ของประชาชนภายในประเทศ ทำให้ทหารจำเป็นต้องเข้ายึดอำนาจทางการเมืองยุติปัญหาบ้านเมืองในขณะนั้น เหตุการณ์การประกาศรัฐประหารในวันนั้นนำไปสู่การจัดตั้งสภานิติบัญญัติแห่งชาติชุดแรกโดยมี พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรี ในวันที่ 25 สิงหาคม 2557 ต่อมา เดือนตุลาคม ในปีเดียวกันนั้นมีการแต่งตั้งสมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ และในวันที่ 13 ตุลาคม 2558 มีการแต่งตั้งสมาชิกสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ จากลำดับเหตุการณ์ดังกล่าวสู่การประกาศวันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไปครั้งที่ 28 กำหนดให้มีขึ้นในวันอาทิตย์ที่ 24 มีนาคม 2562 เพื่อเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 500 คน (สารานุกรมเสรี , 2563) นับเป็นการเลือกตั้งทั่วไปครั้งแรกหลังจากการรัฐประหารในประเทศไทย พ.ศ. 2557 ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เป็นความพยายามของรัฐบาลทหารเพื่อเปลี่ยนผ่านจากรัฐบาลทหารสู่ความเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์

จากเหตุการณ์ทางการเมืองดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าทหารได้มีการปรับเปลี่ยนบทบาทของตนเองให้เข้ากับสถานการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้น ให้สอดคล้องกับปัจจัยต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามสถานการณ์การเมือง โดยเห็นได้จากในปี พ.ศ. 2556 เริ่มจากเหตุการณ์การเสนอร่าง พระราชบัญญัตินิรโทษกรรมฯที่ทำให้ประชาชนไม่พอใจรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร จนเกิดการชุมนุมประท้วงคัดค้านรัฐบาลนำไปสู่การยกระดับการชุมนุมเพื่อขับไล่แกนนำรัฐบาลของกลุ่มคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงปฏิรูปประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) ซึ่งจะเห็นได้ว่าในช่วงเวลานี้ทหารเป็นตัวแปรที่สำคัญทางการเมืองที่หลายฝ่ายให้ความสนใจกับการแสดงท่าทีของทหารต่อเหตุการณ์ทางการเมือง และทหารเองก็มีท่าทีการวางตัวเป็นกลางเพื่อรอดูสถานการณ์ทางการเมืองนั้นอาจเป็นเพราะบทเรียนจากเหตุการณ์การสลายการชุมนุมเมื่อปี พ.ศ. 2553 ที่ทำให้ทหารภาพลักษณ์ของทหารกลายเป็นผู้ร้ายทำร้ายประชาชนในตอนนั้น แต่จากการวางตัวเป็นกลางและเสนอตัวเข้าเป็นคนกลางในการเรียกประชุมเพื่อหาทางออกให้แก่บ้านเมืองในตอนนั้นกลับล้มเหลวเสียทุกครั้ง เนื่องจากความเห็นที่ไม่ตรงกันและการยึดมั่นในอุดมการณ์ของทุกฝ่ายเอง นอกจากนี้กลับยิ่งเพิ่มความรุนแรงมากขึ้นจากการชุมนุมประท้วงรัฐบาลรักษาการ

อย่างต่อเนื่อง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้บทบาทของทหารที่วางตัวเป็นกลางทางการเมืองในช่วงแรกนั้นได้ปรับเปลี่ยนบทบาทกลายเป็นผู้ใกล้ชิดเรียกประชุมผู้ขัดแย้งเพื่อหาทางออกของปัญหาแต่กลับล้มเหลวจากเหตุการณ์ทั้งหมดที่ไม่มีทีท่าว่าจะยุติลง ส่งผลให้สังคมเกิดความแตกแยก บ้านเมืองไม่มีความสงบเรียบร้อย ทหารจึงได้ประกาศเข้ายึดอำนาจทางการเมืองโดยใช้ประเด็นความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นมาอ้างความชอบธรรมในการรัฐประหารเพื่อเข้ามาแทรกแซงทางการเมือง ด้วยเหตุนี้บทบาทของทหารจึงเปลี่ยนตัวเองจากการที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยมาเป็นอีกวินผู้แก้ปัญหาทางการเมืองที่เกิดขึ้น และได้เปลี่ยนแปลงบทบาทครั้งสำคัญอีกครั้งคือการนำไปสู่บทบาทการเป็นผู้ปกครองโดยการเข้ามารับหน้าที่บริหารงานของประเทศในฐานะรัฐบาลภายใต้ประชาธิปไตยอย่างเต็มตัวภายหลังการเลือกตั้งในปี 2562 (ประภาพร สีหา, 2559: 85-90)

จากสถานการณ์ทางการเมืองดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าบทบาทของทหารในช่วงวิกฤตการณ์ทางการเมืองมีการปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นภายในสังคมจนนำไปสู่การแทรกแซงทางการเมืองของทหาร ดังนั้น การศึกษาการเปลี่ยนผ่านจากรัฐบาลทหารสู่รัฐบาลประชาธิปไตยของประเทศไทยในปี 2562 เป็นการศึกษาเพื่อแสดงให้เห็นวิกฤตการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นจนนำไปสู่การเข้ามาของทหาร เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองพร้อมทั้งสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับประเทศด้วยการรัฐประหารและจัดตั้งรัฐบาลทหารนำไปสู่ช่วงเวลาของการเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตยของประเทศไทย ซึ่งถือว่าเป็นเหตุการณ์ทางการเมืองและการปกครองที่เป็นวัฏวนไม่จบสิ้นของการเมืองการปกครองในประเทศไทย โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ทั้งแนวคิดการเปลี่ยนผ่านสู่ความเป็นประชาธิปไตย การแทรกแซงทางการเมืองของทหาร และการเปลี่ยนผ่านจากรัฐบาลทหารสู่รัฐบาลทหารประชาธิปไตย 2562 สามารถอธิบายได้ดังนี้

แนวคิดเรื่องการเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตย

แนวคิดเรื่องการเปลี่ยนผ่านเป็นขั้นตอนที่สำคัญของการเป็นประชาธิปไตย (democratization) มีนักวิชาการได้ศึกษาถึงปัจจัยที่ทำให้ขั้นตอนการเปลี่ยนผ่านที่เกิดขึ้นนั้นจะประสบความสำเร็จหรือเกิดความล้มเหลวนั้น ขึ้นอยู่กับบทบาทของชนชั้นนำที่เข้ามาเป็นปัจจัยสำคัญนำไปสู่การตัดสินใจนำการเปลี่ยนผ่าน ดังนั้นเจตนาของชนชั้นนำจึงเป็นปัจจัยสำคัญ ส่งผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของกระบวนการการเปลี่ยนผ่านนี้ ซึ่งเจตนาสามารถดูได้จากพฤติกรรมทางการเมือง การร่างรัฐธรรมนูญ หรือการจัดตั้งสถาบันการเมืองของชนชั้นนำที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนผ่านการเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์หรือล้มเหลวได้ (จิราภรณ์ คำจันทร์, 2560: 15-16) Alexis de Tocqueville ยังได้อธิบายเพิ่มเติมว่า การเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่นำไปสู่ความเท่าเทียมกัน การเสมอภาคกัน ด้วยการทำการปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองสู่ระบอบประชาธิปไตย และการเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นประชาธิปไตยยังเป็นวัฏจักรที่เกิดขึ้นวนเวียนเป็นวงจรซ้ำๆ อย่างไม่สิ้นสุด เช่น วัฏจักรการเป็นประชาธิปไตยเปลี่ยนมาเป็นระบอบเผด็จการแล้ววนกลับคืนสู่ระบอบประชาธิปไตยอีกครั้ง และยังเชื่อว่าวัฏจักรดังกล่าวจะนำมาซึ่งสิ่งที่ดีที่สุด (Marc F. Plattner, 2014, 5 - 16)

ซอเรนเซน (Sorensen, 1993: 41-44) และ รัสเทา (Rustow, 1970: 350-361) ที่ได้เสนอว่า การทำให้เป็นประชาธิปไตยนั้นมีเงื่อนไขพื้นฐาน (background condition) คือ ความเป็นเอกภาพของชาติ (national unity) เป็นสิ่งที่พลเมืองจำนวนมากของประเทศมีความเป็นประชาธิปไตย โดยใช้ซึ่งข้อสงสัยหรือมีจิตใจที่ยึดมั่นในฐานะที่เป็นเจ้าของประชาคมการเมืองนั้น ๆ แล้วเปลี่ยนไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย ซึ่งการเปลี่ยนผ่านไปสู่การเป็นประชาธิปไตยมีอยู่ 3 ช่วงคือ 1) ช่วงเตรียมการ (preparatory phase) เป็นช่วงของ

การต่อสู้ทางการเมือง นำไปสู่การสิ้นสุดของระบอบการปกครองที่ไม่ใช่ประชาธิปไตย 2) ช่วงการตัดสินใจ (decision phase) เป็นช่วงเริ่มต้นของประชาธิปไตย 3) ช่วงการสร้างความเป็นปึกแผ่นของประชาชน (consolidation phase) เป็นช่วงของการพัฒนาประชาธิปไตยที่ก้าวไกลออกไป จนกระทั่งประชาธิปไตยยัง ลึกกลงไปกลายเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของประเทศและเป็นวิถีชีวิตประจำวันของประชาชน (ธานี สุขเกษม, 2557)

Samuel P. Huntington ได้กล่าวถึงบทบาทชนชั้นนำในกลุ่มสนับสนุนประชาธิปไตย ว่าเป็นกลุ่มที่อยู่กึ่งกลางระหว่างพวกปีกซ้าย คือนักปฏิวัติ และมาร์กซิสต์-เลนินนิสต์และปีกขวา คือฟาสซิสต์ และนักชาตินิยม การเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตยเกิดขึ้นได้โดยง่ายหากกลุ่มชนชั้นนำกลุ่มนี้มีอำนาจเหนือทั้งฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้าน แต่หากกลุ่มนี้มีความเข้มแข็งในฝ่ายค้านแต่ไม่อยู่ในฝ่ายรัฐบาล การทำให้เป็นประชาธิปไตยจะเป็นการทำลายรัฐบาลและนำฝ่ายค้านขึ้นสู่อำนาจ และหากมีอำนาจเหนือเฉพาะแต่ในฝ่ายรัฐบาลผสม ความพยายามที่จะทำให้เป็นประชาธิปไตยจะถูกคุกคามโดยการใช้ความรุนแรงในรูปแบบที่เรียกว่า “การกบฏ” (insurgent violence) และโดยการกระทำที่รุนแรงฉับพลัน (backlash) จากการเพิ่มขึ้นของอำนาจของกลุ่มที่ไม่ต้องการการเปลี่ยนแปลง (standpatter) ซึ่งอาจจะเป็นฝ่ายรัฐบาลพวกปีกขวา และนำไปสู่การรัฐประหาร (จิราภรณ์ ดำจันทร์, 2560: 15-17)

งานการศึกษาถึงการเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตยในช่วงแรกทีกล่าวนั้น เป็นงานการศึกษาที่เน้นย้ำว่าการเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตยเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการทำให้เป็นประชาธิปไตยเท่านั้น เพราะสิ่งที่สำคัญคือ บทบาทของแต่ละกลุ่มที่มีส่วนในการนำการเปลี่ยนผ่าน นอกเหนือไปจากกลุ่มชนชั้นนำแล้วการประนีประนอม การยอมรับในความเป็นประชาธิปไตยโดยประชาชนในประเทศหรือกลุ่มสังคมต่าง ๆ ก็ยังเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตย ดังเช่นแนวคิดการเปลี่ยนผ่านของ ซอเรนเซน และ รัสเทา ในการศึกษาครั้งนี้บทบาทของชนชั้นนำและการประนีประนอมจากสังคมจึงเป็นตัวแปรที่สำคัญของการศึกษาการเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตย

การแทรกแซงทางการเมืองของทหาร

ทหารมีหน้าที่คือการปกป้องประชาชน ประชาธิปไตย และดำรงไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ให้เกิดความสงบสุขต่อประเทศชาติบ้านเมือง บทบาทตามหน้าที่ของทหารอาจทำให้เห็นว่าไม่สามารถส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยได้ แต่ในบางสถานการณ์นั้นบทบาทในหน้าที่ของทหารก็กลับกลายเป็นมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมประชาธิปไตยได้เช่นเดียวกัน กล่าวคือ ในช่วงเวลาที่ประเทศกำลังเข้าสู่การเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตย จึงมีความจำเป็นต้องอาศัยความเข้มแข็งและความพร้อมของสถาบันทหารเข้ามาดูแลสถานการณ์ให้สามารถเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตยได้อย่างสมบูรณ์ เรียกกันว่า การแทรกแซงทางการเมืองของทหาร ไม่ว่าจะเข้ามาแทรกแซงในบทบาทใดก็ตาม แต่วัตถุประสงค์ก็เพื่อให้ประเทศนั้น ๆ ก้าวผ่านช่วงเวลาที่เราะบางของประเทศไปได้

การรัฐประหารจึงเป็นการแทรกแซงทางการเมืองรูปแบบหนึ่งที่มีการใช้กันอย่างแพร่หลาย เป็นการเข้ายึดอำนาจรัฐบาลที่ปกครองประเทศโดยใช้กำลังเพื่อเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลจากชุดหนึ่งไปสู่ชุดหนึ่ง ถือเป็นการกระทำที่มีเจตนา มีเป้าหมายที่แน่นอน และมีการวางแผน ที่ผ่านมามหาการกระทำรัฐประหารเข้ายึดอำนาจจากรัฐบาลพลเรือนเป็นจำนวนมาก

กลายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอถือเป็นส่วนสำคัญของการเมือง ทำให้เกิดการศึกษากันอย่างแพร่หลายว่าอะไรเป็นแรงกระตุ้นให้ทหารเข้ามาทำการรัฐประหาร (สุจิต บุญบงการ, 2521)

นักวิชาการต่างประเทศและของไทยเคยวิเคราะห์การที่คณะทหารทำการแทรกแซงทางการเมืองพบว่าสิ่งเร้าที่สำคัญที่ทำให้ทหารเข้าแทรกแซงทางการเมือง คือ ผลประโยชน์ของกลุ่มทหาร (Corporate interest) ซึ่งได้แก่ ความเป็นอิสระ (autonomy) และการไม่ถูกแทรกแซงจากกลุ่มทางสังคมอื่น ๆ (exclusiveness) ในกิจกรรมที่ทหารถือว่าอยู่ในความรับผิดชอบหลัก สำหรับการเมืองไทยผลประโยชน์ของกลุ่มทหารไม่ใช่ผลประโยชน์ในลักษณะที่เรียกว่าผลประโยชน์ภายในกองทัพเท่านั้น หากยังมีผลประโยชน์ทางการเมืองอีกด้วย เช่น ตำแหน่งทางการเมือง ถ้าคณะทหารไทยเป็นทหารกลุ่มอาชีพจะมุ่งรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มให้ความเป็นอิสระไม่ถูกแทรกแซงโดยกลุ่มสังคมอื่น ๆ ในกิจกรรมที่อยู่ในความรับผิดชอบหลักของทหารจะไม่เข้าไปมีบทบาททางการเมืองมาก ทหารก็ต้องการความมั่นใจอีกว่า รัฐบาลให้ความสำคัญแก่กองทัพและนโยบายบางด้านที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของฝ่ายทหารโดยตรง ดังนั้น การจำกัดบทบาททหารจึงมักใช้วิธียอมให้ทหารมีตัวแทนในวงการการเมือง เช่น ถือเป็นหลักปฏิบัติว่ารัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมจะต้องแต่งตั้งจากผู้นำของกองทัพ ถึงแม้ว่าจะมีการผ่อนปรนให้ทหารเข้ามามีบทบาททางการเมืองในลักษณะดังกล่าวแล้วก็ตาม แต่ไม่เป็นหลักประกันว่าการปฏิบัติ รัฐประหาร จะไม่เกิดขึ้นอีก เพราะมีปัจจัยหลายด้านที่มีส่วนกำหนดการแทรกแซงทางการเมืองของทหาร (จงบกล บึงตระกูล, 2530: 45-46. อ้างถึงใน เสนอ จันทรา, 2559)

เสนอ จันทรา (2559) พบสาเหตุของการรัฐประหาร 3 สาเหตุ จากการศึกษาถึงสาเหตุของการยึดอำนาจในประเทศไทย ดังนี้ 1. การแก่งแย่งอำนาจกันเองในกลุ่มผู้นำในวงการรัฐบาล การแก่งแย่งแข่งขันกันมีอำนาจของบรรดาผู้นำทางการเมืองนี้เองทำให้ต้องมีการรัฐประหารกันอยู่เสมอตลอดระยะเวลาประมาณ 40 ปี ตั้งแต่เริ่มต้นการปกครองระบอบประชาธิปไตยได้มีขึ้นในประเทศไทย เป็นผลให้การปกครองระบอบนี้ไม่ได้ก้าวหน้าหรือเจริญเติบโตแพร่หลายในหมู่ประชาชน 2. ความเพิกเฉยหรือไม่เอาใจใส่ในกิจการทางการเมืองของสมาชิกในสังคม สาเหตุที่ประชาชนไทยไม่สนใจกิจการทางการเมืองเนื่องมาจาก สถานภาพทางเศรษฐกิจที่ยากจน การได้รับการศึกษาทางการเมืองน้อย ขาดสถาบันทางการเมืองที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ขาดบุคคลผู้ที่สนใจทางการเมือง 3. เกิดความไม่พอใจต่อสถานภาพของตัวเองหวังแย่งอำนาจทางการเมืองเพื่อสนับสนุนพรรคพวกของตนการแย่งอำนาจกันเช่นนี้ทำให้ประชาชนคนไทยเกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายต่อการเมืองการปกครองของประเทศ

สาเหตุของการปฏิวัติรัฐประหารในสายตานักวิชาการผู้สังเกตการณ์กับผู้นำทหารผู้ก่อการปฏิวัติรัฐประหารอาจแตกต่างกัน โดยเฉพาะนายทหารผู้นำก็พยายามยกเหตุผลที่ทำการปฏิวัติรัฐประหารว่าเนื่องจากการบริหารงานของรัฐบาลล้มเหลวความเสื่อมทรามทางเศรษฐกิจ สังคม และภัยคอมมิวนิสต์ เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการปฏิวัติรัฐประหารครั้งนั้นเพื่อลดความรู้สึกที่คิดจะต่อต้านการปฏิวัติรัฐประหารในหมู่ประชาชน (นิรันดร์ กุลทอนันท์, 2531 : 56-57. อ้างถึงใน เสนอ จันทรา, 2559)

รัฐประหารถือเป็นปัญหาทางการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่สำคัญของประเทศไทย ที่ประชาธิปไตยหวนกลับไปสู่การปกครองโดยระบอบอำนาจนิยมภายใต้รัฐบาลทหารเนื่องจากการเมืองการปกครองที่ไม่มั่นคงในระบอบประชาธิปไตย และการไม่ยอมรับการปกครองในรูปแบบรัฐบาลพลเรือนของผู้นำทหาร เมื่อทหารมองว่าประเทศเกิดปัญหา และต้องการหาข้ออ้างในการเข้าสู่อำนาจตามเดิมก็จะนำไปสู่การหา

หนทางเข้าสู่อำนาจ การรัฐประหารจึงเป็นการแทรกแซงทางการเมืองรูปแบบหนึ่งที่มีการวางแผนและกำหนดเป้าหมายที่แน่นอนไว้แล้ว คือการเข้ายึดอำนาจโดยใช้กำลังทางทหารเพื่อยึดอำนาจจากรัฐบาลพลเรือน หรือรัฐบาลเดิมที่ปกครองประเทศโดยใช้กำลังทางทหาร เพื่อเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม จนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอของการเมืองไทย

จากรัฐบาลทหารสู่รัฐบาลทหารประชาธิปไตย 2562

การเปลี่ยนผ่านจากรัฐบาลทหารสู่รัฐบาลทหารประชาธิปไตยนั้นได้มีนักวิชาการตะวันตกหลายท่านที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่จะช่วยให้สังคมเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตยได้อย่างสมบูรณ์ โดยได้สรุปประเด็นไว้อย่างน่าสนใจเพื่อประเมินสถานการณ์การเมืองในช่วงนี้ (ไชยันต์ ไชยพร, 2562) เช่น Rustow (อ้างถึงใน ไชยันต์ ไชยพร, 2559) เสนอว่าปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขสำคัญในการทำให้ประเทศประสบความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตย คือ ปัจจัยความเป็นเอกภาพของชาติ (national unity) เท่านั้น นอกเหนือจากนี้ สิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับการเปลี่ยนผ่านจากการปกครองภายใต้ระบอบอำนาจนิยมไปสู่ประชาธิปไตยคือ ความเห็นที่สอดคล้องกันในกลุ่มชนชั้นนำ และความเห็นที่สอดคล้องกันที่ว่านี่ก็คือ การยอมรับกติกาต่าง ๆ ใหม่ว่างกัน

Juan Linz และ Larry Diamond (อ้างถึงใน ไชยันต์ ไชยพร, 2559) กล่าวถึงหลายประเทศในละตินอเมริกาว่า “ถ้าเริ่มต้นโดยชนชั้นนำทางการเมืองเลือกการก้าวไปสู่ประชาธิปไตยก็จะเกิดกระแสค่านิยมประชาธิปไตยเกิดขึ้นตามมาในสาธารณะทั่วไป” ซึ่งก็คล้าย ๆ กับที่ Rustow ได้กล่าวถึงปัจจัยเรื่องชนชั้นนำ

คำถามคือ ชาติในความหมายของสังคมไทยมีเอกภาพหรือไม่ และกลุ่มชนชั้นนำมีความเห็นที่สอดคล้องไปในแนวทางเดียวกันกับกฎ กติกาที่ใช้ร่วมกันมากน้อยแค่ไหน Terry Karl (อ้างถึงใน ไชยันต์ ไชยพร, 2559) มีความคิดเห็นว่า “เราไม่สามารถมีประชาธิปไตยที่มีเสถียรภาพได้ หากในช่วงของการเปลี่ยนผ่านมวลชนสามารถอยู่เหนือชนชั้นปกครองเดิมแม้จะเป็นช่วงเวลาสั้น ๆ ก็ตาม” กล่าวได้ว่า ในช่วงห้าปีที่ผ่านมามีสังคมไทยไม่ได้อยู่ในเงื่อนไขดังกล่าว เหตุผลที่ Karl กล่าวเช่นนี้ก็เพราะ พลังมวลชนมีความสำคัญต่อการโค่นล้มเปลี่ยนแปลง แต่หากไม่สามารถควบคุมมวลชนให้อยู่ในขอบเขต สังคมก็จะเข้าสู่สภาวะอนาธิปไตย Myron Weiner (อ้างถึงใน ไชยันต์ ไชยพร, 2559) กล่าวว่า “แรงกดดันจากกลุ่มการเมืองฝ่ายซ้ายมักจะทำให้พัฒนาการประชาธิปไตยล้มสลายลงไปได้ เพราะการเคลื่อนไหวกดดันทางการเมืองดังกล่าวทำให้เกิดกระแสอำนาจนิยมเผด็จการ” ดังนั้น ปฏิกริยาระหว่างกองทัพกับพรรคการเมืองในขณะนี้ น่าจะเข้าข่ายดังกล่าว Samuel Huntington (อ้างถึงใน ไชยันต์ ไชยพร, 2559) ให้ความคิดเห็นว่า “ส่วนใหญ่แล้วนั้นระบอบประชาธิปไตยที่ยั่งยืนไม่ได้เกิดจากการจัดตั้งโดยพลังมวลชน” เพราะการจัดตั้งจำเป็นต้องกระทำผ่านคณะบุคคล ข้อสรุปของ Daniel Levine ทำให้เห็นว่า บทเรียนที่ชัดเจนที่ผ่านมามีคือ “การเปลี่ยนผ่านในลักษณะอนุรักษนิยมจะอยู่คงทนมากกว่า” ในขณะเดียวกัน Rueschemeyer จะยังคงเชื่อว่าประชาธิปไตยจะเกิดได้จากการขับเคลื่อนของพลังชนชั้นแรงงานแต่เขายังเห็นว่า กลุ่มพลังมวลชนที่สุโต้งมีแนวโน้มสูง “ที่จะนำมาซึ่งปฏิกริยาต่อต้านประชาธิปไตยที่เข้มแข็งทรงพลัง”

ในขณะที่ งานของ Robert Kaufman (อ้างถึงใน ไชยันต์ ไชยพร, 2559) ระบุว่า ในการพัฒนาไปสู่ประชาธิปไตย “แรงกดดันจากมวลชนเป็นพลังที่มีแรงผลักดันน้อยที่สุด แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่ก่อให้เกิดการผนึกกำลังรวมตัวกันภายในกลุ่มอำนาจนิยม-ข้าราชการ” ซึ่งในความคิดเห็นของ Kaufman

และนักวิชาการทั้งหลายที่กล่าวไปข้างต้นบ่งบอกอย่างชัดเจนถึงนัยสำคัญที่ว่า “หากจะให้การเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตยประสบความสำเร็จ แรงกดดันจากมวลชนจะต้องมีลักษณะที่ปานกลางไม่รุนแรง (moderation)” และแน่นอนว่ากระแสมวลชนเป็นปัจจัยที่ขาดไม่ได้ แต่ไม่ได้เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดอีกทั้งยังสามารถเป็นอุปสรรคได้ด้วย ถึงแม้ข้อสังเกตดังกล่าวนี้จะฟังไม่เข้าหูสำหรับนักขับเคลื่อน แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่ามันก็มีเหตุผลอยู่ไม่น้อย ขณะที่ Nancy Bermeo เห็นต่างจากนักวิชาการดังที่ได้อ้างมาแล้วนั้น เขากล่าวยกตัวอย่างกรณีประเทศโปรตุเกสและสเปนมาโต้แย้ง และชี้ว่า ในกรณีการเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตยของทั้งสองประเทศนี้หักล้างกรอบคิดข้างต้นเกือบจะทั้งหมด เพราะกระแสมวลชนที่รุนแรงจนถึงขั้นมีการนองเลือดต่างหากที่นำไปสู่ประชาธิปไตย ขณะที่กลุ่มชนชั้นนำทางการเมืองเดิมก็ไม่ยอมเสี่ยงที่จะยื้อหรือต้านกระแสมวลชนจนเกินไป (ไชยันต์ ไชยพร, 2562)

ดังนั้นกล่าวได้ว่าผู้นำทหารและบรรดาผู้นำปึกฉาบในการเมืองไทยรู้ดีว่าการจัดตั้งรัฐบาลทหารให้เกิดขึ้นในปัจจุบันนั้นเป็นไปได้ยาก หากคิดจะทำตามในแบบยุคของจอมพล ป. พิบูลสงคราม หรือจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หละจอมพลถนอม กิตติขจรนั้นเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ยากมากแล้วเนื่องจากเงื่อนไขทั้งภายในและภายนอกประเทศที่ไม่เอื้อต่อการจัดตั้งรัฐบาลทหารเช่นเดียวกับในยุคสงครามเย็น แต่สำหรับการเมืองไทยในปัจจุบันที่เอื้อต่อการเปลี่ยนผ่านจากรัฐบาลทหารไปสู่รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งมากที่สุด คือการจัดตั้งรัฐบาลแบบในยุคของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ที่เป็นการจัดตั้งรัฐบาลในรูปแบบผสม หรือระบอบครึ่งใบ และยังสามารถทำให้อยู่ในอำนาจได้ยาวนานเช่นกัน ทำให้รัฐบาลทหารในปัจจุบันพยายามที่จะสร้างความเป็น “ระบอบอำนาจนิยมแบบเลือกตั้ง” ให้เกิดขึ้น เพราะจะทำให้รัฐบาลทหารจะยังคงสามารถควบคุมอำนาจในการจัดการการเลือกตั้งให้เป็นไปตามกลไกที่ได้สร้างขึ้น เพื่อให้ผลหลังการเลือกตั้งยังคงถูกควบคุมโดยผู้นำทหาร (สุรชาติ บำรุงสุข , 2562)

บทสรุป

หากพิจารณาจากสถานะเชิงอำนาจแล้ว การเปลี่ยนผ่านที่เกิดขึ้นดังที่กล่าวในข้างต้นบ่งบอกชัดเจนอย่างหนึ่งว่า รัฐบาลทหารที่แม้จะยังคงมีอำนาจเข้มแข็งแต่ก็อยู่ภายใต้แรงกดดันทางการเมืองจากฝ่ายต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ พวกเขาจึงจำเป็นต้องยอมรับเงื่อนไขบางประการที่จะเปิดการเมืองเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนผ่านขึ้นภายใต้การเลือกตั้ง แต่ถึงอย่างไรรัฐบาลทหารจะยังคงเป็นฝ่ายที่มีอำนาจในการควบคุมการแข่งขันทางการเมืองเนื่องจากการเตรียมการด้วยการจัดทำรัฐธรรมนูญและประกาศใช้ ฉบับ 2560 จากกลุ่มที่ตนเองแต่งตั้งขึ้นเพื่อให้เอื้อผลประโยชน์ให้แก่ตนเองโดยที่ไม่มีผู้ใดขัดแย้งต่อการกระทำนั้นภายใต้รัฐธรรมนูญดังกล่าวนี้ได้ มีการสร้างกฎกติกาที่เอื้อให้ระบอบเดิมเป็นฝ่ายที่ได้เปรียบในทางการเมือง และการแข่งขันทางการเมืองภายใต้การเลือกตั้งที่ถูกควบคุม หรือ “การเปลี่ยนผ่านแบบควบคุม” (dictated transition) และแน่นอนว่าการแข่งขันนี้จะส่งผลให้รัฐบาลเดิมสามารถอยู่ในอำนาจต่อไปได้อย่างไม่ยากเย็น เพราะการเลือกตั้งในความควบคุมทางการเมืองของระบอบเดิมเป็นหลักประกันที่ชัดเจนแล้วว่ารัฐบาลทหารจะอยู่ต่อไปหลังการเลือกตั้งแต่อาจมีการผสมผสานเพื่อให้สอดคล้องกับสังคมโลก กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การเลือกตั้งถูกทำให้เป็นเครื่องมือของระบอบเผด็จการเดิมที่ต้องการเป็นรัฐบาลต่อไปได้อย่างมีความชอบธรรมหรืออาจกล่าวได้ว่าการเลือกตั้งเป็นเครื่องมือในการชำระล้างความเป็นรัฐบาลเผด็จการที่ทุกคนมองเห็นให้เป็นรัฐบาลที่มาจากประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

การเปลี่ยนผ่านในตัวเองเช่นนี้เป็นรากฐานที่สำคัญของการสร้างระบอบกึ่งเผด็จการ เพราะการแข่งขันไม่ได้เกิดขึ้นในเงื่อนไขของ “การเลือกตั้งที่เสรีและเป็นธรรม” (free and fair election) คือเป็นการเลือกตั้งที่ไม่ได้มาตรฐานของธรรมาภิบาลประชาธิปไตย หรือเป็นการเลือกตั้งที่ “เสรีบางส่วน” (partly free) โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อลดแรงกดดันและเปิดโอกาสให้รัฐบาลเผด็จการดำรงอยู่ในอีกรูปแบบหนึ่ง ขณะเดียวกันก็ไม่ต้องเผชิญกับการต่อต้านจนไม่อาจแบกรับได้ลักษณะเช่นนี้ทำให้เกิดคำเรียกในทางทฤษฎีอีกแบบว่า “ระบอบอำนาจนิยมแบบเลือกตั้ง” (electoral authoritarian regime) ซึ่งว่าที่จริงก็อาจไม่แตกต่างกับระบอบ “เผด็จการแบบแข่งขัน” หรือโดยรวมคือ “ระบอบกึ่งเผด็จการ” หรือในสำนวนไทยคือ “ระบอบเผด็จการครึ่งใบ” (สุชาติ บำรุงสุข, 2562)

เอกสารอ้างอิง

- ประภาพร สีหา. (2559). ความขัดแย้งทางการเมืองกับรัฐประหาร ปี พ.ศ. 2557. วิทยานิพนธ์ปริญญา
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย. (85-90).
- เสนอ จันทรา. (2559). สาเหตุของการแทรกแซงทางการเมือง. สืบค้นเมื่อวันที่ 22 ธันวาคม, 2562,
จาก: <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=สาเหตุแห่งการแทรกแซงทางการเมือง>
- ธานี สุขเกษม. (2557). การเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตยในเมียนมาร์. วารสารอารยธรรมศึกษาโขง-สาละวิน
, 5(1). 64.
- จิราภรณ์ คำจันทร์. (2560). การเปลี่ยนผ่านเป็นประชาธิปไตยที่ไม่ตั้งมั่น: ความล้มเหลวของการทำให้เป็น
ประชาธิปไตยในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ ปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์ คณะ
รัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ประชา เทพเกษตรกุล. (2535). การแทรกแซงทางการเมืองของทหารไทย: ศึกษากรณีการรัฐประหารเมื่อ
วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534. สารานพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สารานุกรมเสรี. (2563). รัฐประหารในประเทศไทย พ.ศ. 2557. สืบค้นเมื่อ 20 มกราคม, 2563, จาก:
https://th.wikipedia.org/wiki/รัฐประหารในประเทศไทย_พ.ศ._2557
- สุชาติ บำรุงสุข. (2562). The Transformer 2562! เมื่อรัฐบาลทหารแปลงรูป. สืบค้นเมื่อ 21 ธันวาคม
, 2562, จาก: https://www.matichonweekly.com/column/article_214046
- _____. (2562). จากรัฐประหารสู่รัฐบาลทหารเลือกตั้ง ประเมินสถานะการและอนาคตการเมืองไทย.
สืบค้นเมื่อ 21 ธันวาคม, 2562, จาก:
https://www.matichonweekly.com/column/article_252976
- สุจิต บุญบงการ. (2521). การแทรกแซงทางการเมืองของทหารไทย. วารสารสังคมศาสตร์. 15(2), 27 - 60.
- ไชยันต์ ไชยพร. (2562). การเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ประชาธิปไตยของไทย: ตั้งไข่ได้ หรือ ล้มเหลว ?. สืบค้นเมื่อ
วันที่ 23 ธันวาคม, 2562, จาก: <https://www.posttoday.com/politic/analysis/585614>
- Marc F. Plattner. (2014). The End of the Transitions Era?. *Journal of Democracy*, 25(3): 5-16.

THE STANDARD. 22 พฤษภาคม 2557 – ครบรอบ 5 ปี รัฐประหารโดย คสช. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มกราคม, 2563, จาก: <https://thestandard.co/onthisday22may2557/>

Workpoint News. รวมเหตุการณ์ชวนตั้งคำถาม จากการเลือกตั้ง 62. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มกราคม, 2563, จาก: <https://workpointnews.com/2019/03/26/รวมเหตุการณ์ชวนตั้งคำถามจากการเลือกตั้ง62>